

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TALABA-QIZLARNING TADBIRKORLIK KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Sharipova Guzal Sodiqovna

*Alfraganus universiteti Pedagogika va
psixologiya kafedrası PhD, dotsenti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada respublikamiz oliy ta'lim muassasalarida talaba qizlarda tadbirkorlikka oid kompetensiyalar va ularni rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlari yoritib berilgan.

Аннотация: В данной статье освещены предпринимательские компетенции студенток высших учебных заведений нашей республики и педагогические и психологические аспекты их развития.

Resume: The article describes entrepreneurial competencies and pedagogical and psychological aspects of their development among female students of higher educational institutions of the republic.

Kalit so'zalar: tadbirkorlik faoliyati, pedagogik-psixologik jihat, texnologiya, davlat ta'lim standartlari, innovatsion ta'lim muhiti

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, педагогико-психологический аспект, технология, государственные образовательные стандарты, инновационная образовательная среда.

Keywords: entrepreneurial activity, pedagogical and psychological aspect, technology, state educational standards, innovative educational environment.

Hozirgi kunda nafaqat erkaklar, ayollar ham tadbirkor bo'lishmoqda. Tadbirkor ayollarning ko'payib borishi endi bir necha yil avvalgidek ajablantirmaydi. Lekin, albatta, ayolni erkak tadbirkordan ajratib turadigan ba'zi xususiyatlar mavjud.

Tadbirkor ayollar uchun eng muhim psixologik xususiyatlar: yuqori muloqot qobiliyatlari va ijtimoiy aloqalarni o'rnatishda jasorat; yetakchilik, hissiy barqarorlik; fikrlashning amaliy yo'nalishi; urf-odatlarni yangilik bilan birlashtirishga, tavakkal qilishga moyillik...

Zamonaviy iqtisodiyotda tadbirkorlik umumiy iqtisodiy funktsiya, har qanday jamiyatga xos bo'lgan iqtisodiy va iqtisodiy rivojlanish shakllaridan biri sifatida qaraladi. Tadbirkorlikning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy maqsadi ishlab chiqarishni inqilob qilish va isloh qilishdir. Tadbirkorlik tufayli ishlab chiqarish texnologiyalari modernizatsiya qilinmoqda, tovar va xizmatlar yaxshilanmoqda, asl manbalar va xom ashyo turlari ochilmoqda, savdo bozorlari rivojlanmoqda, ilgari noma'lum bo'lgan kasblar paydo bo'lmoqda yoki uzoq vaqt unutilgan kasblar tiklanmoqda,

qo‘shimcha ish o‘rinlari tashkil etilmoqda. Tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishni ko‘paytirish, shu bilan umumiy boylikni, aholining moddiy farovonligini va shaxsiy foydasini oshirish uchun tadbirkor doimiy ravishda ishlab chiqarishning asosiy omillarini - mehnat va kapitalni birlashtiradi.

Iqtisodchi va Nobel mukofoti sovrindori fon Xayekning Fridrixning fikriga ko‘ra, tadbirkorlik ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatning maxsus shakli emas, balki ko‘proq odamlarning xulq-atvoriga xos xususiyatdir.

Hozirgi O‘zbekiston sharoitida talaba – qizlarni va umuman ayollarni tadbirkorlik faoliyatga o‘rgatish oliy ta‘lim muassasalarida “Texnologiya” fani jarayonida innovatsion yondashuv asosida o‘rganiladi.

Texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchilarini tayyorlashda ta‘lim mazmuniga qo‘yiladigan zamonaviy talablar, texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchisining pedagogik faoliyati tuzilmasi va umumiy tavsifnomasi, pedagogik funksiyalari, o‘ziga xos subyektiv xususiyatlari va kasbiy muhim sifatleri ko‘rib chiqilgan. Talaba-qizlarda xalq hunarmanchiligi bo‘yicha kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish psixologik-pedagogik muammo sifatida o‘rganilgan, hozirgi zamon sharoitida texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchisini tayyorlash muammolari va uning kasbiy tayyorgarligiga qo‘yilgan zamonaviy talablar, innovatsion ta‘lim sharoitida “Xalq hunarmandchiligi” fanini o‘qitish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatidagi talqin etilgan, texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchisini tayyorlashda innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning o‘ziga xos xususiyatlari, bo‘lajak texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchisini xalq badiiy xunarmandchiligiga o‘rgatish asoslari, talaba-qizlarda xalq hunarmandchiligi bo‘yicha bilimlarni innovatsion texnologiyalar asosida shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari, kasbiy-metodik ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich shakllantirish texnologiyasi, ularda xalq hunarmanchiligi bo‘yicha kasbiy tayyorgarligini oshirishning pedagogik tamoyillari asoslab berilgan.

Bugungi kunda xotin-qizlar va erkaklar o‘rtasidagi munosabatlarning jamiyat hayoti va faoliyatining barcha sohalarida, shu jumladan, siyosat, iqtisodiyot, huquq, mafkura va madaniyat, ta‘lim hamda ilm-fan sohalarida bo‘ladigan ijtimoiy jihatlari o‘rganib borilmoqda. Yuqorida ta‘kidlangan imkoniyatlardan kelib chiqib, o‘zbek milliy xalq hunarmandchiligini yoshlarga o‘rgatish va uni o‘qitish bo‘yicha Davlat ta‘lim standart (DTS)lari asosida yangi dasturlar, metodik qo‘llanmalar ishlab chiqildi. So‘nggi yillarda yangi zamonaviy ta‘lim muassasalari barpo etildi va ularni zamonaviy o‘quv anjomlari, texnik vositalar bilan ta‘minlandi. Pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchilarini tayyorlashda ularga xalq amaliy san‘atini innovatsion texnologiyalar asosida o‘rgatish va uning metodikasini yaratish pedagogikaning oliy ta‘lim muassasalarida o‘quv faoliyatini takomillashtirishda muhim o‘ringa ega.

Innovatsiya – yangiliklar, yangiliklarni amaliyotga joriy etish demakdir. Ta’lim tizimida innovatsiya – ta’lim muassasalarini rivojlantirish maqsadida an’anaviy tizimni isloh qilgan holda yangiliklardan, yangi metodlardan keng foydalanishni anglatadi.

Innovatsiyalar – ta’lim rivojlanishining muhim elementlari. Ular muhim ahamiyatga ega tizimli yangiliklardan iborat.

Innovatsiyalar turli tashabbus va yangilanish asosida yuzaga keladi hamda ta’limni tadrijiy ravishda takomillashtirish uchun istiqbolli hi-soblanadi, shuningdek, ta’lim muhitining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Buning natijasida ta’limda, uning mazmuni va sifatida muayyan darajada muhim o’zgarishlar sodir bo’ladi. Tashabbuslar pedagogik faoliyatning yanada istiqbolli shakllari va vositalarini izlab topishda, ya’ni metod va usullarni amalda sinab ko’rishda, umuman, ta’lim sohasidagi tabiiy-tadrijiy takomil jarayonida yuzaga keladi.

Tashabbuslar pedagogik tajribalar almashish hamda ularni keng yoyish jarayonida, pedagoglarning ijtimoiy harakati hamda ommaviy tashabbus-larni shakllantirishda yanada mustahkamlanadi. Natijada, yangi ijtimoiy-pedagogik, psixologik va ijtimoiy-madaniy g’oyalarni ilgari suruvchi tashabbuskor va novator pedagoglar guruhi shakllanadi. Hozirgi vaqtda pedagogik innovatika mustaqil ilmiy soha sifatida shakllan-tirilmoqda. Pedagogik innovatika pedagogik innovatsiyalar tabiatini, uning vujudga kelishi va rivojlanish qonuniyatlarini, ta’lim subyektlari faoliyatini innovatsion nuqtayi nazardan o’rganadi

Hozirgi zamonda “innovatsiya” tushunchasi biron-bir turdagi faoliyatni tapkibiy jihatdan yangilanishini, tubdan o’zgartirilishini ifoda etadi.

Mavjud narsaning yangi holatga o’tishi yoki yangicha sifat kasb etishi bilan bog’liq jarayon innovatsiya sifatida e’tirof etiladi. Bu jarayonni ba’zida yangilikning amaliyotga joriy etilishi deb ham atashadi. Innovatsiyalar, dastavval, inson ongida mavjud reallik bilan uning ideal holati o’rtasidagi tafovut sifatida shakllanadi. Aksariyat xollarda innovatsion g’oyalar tez o’sib borayotgan ehtiyojlar bilan nisbatan sust rivojlanayotgan ishlab chiqarish tizimining potensial imkoniyatlari o’rtasidagi ichki ziddiyatlarni bartaraf etishga intilish asosida shakllanib boradi. Innovatsion sohaning xususiyatlarini nazariy jihatdan o’rganish ijtimoiy-iqtisodiy sohadagi konsepsiyalar keng rivojlana boshlagan va jahon iqtisodiyotida innovatsion faoliyatning faollashuvi kuzatilgan davrlarda (XX asrning 60-yillaridan boshlab) nihoyatda dolzarblashdi.

Innovatsion sohaga taalluqli muammolarni ilmiy jihatdan tahlil qilishga uringan olimlarning ilmiy ishlarini o’rganish shuni ko’rsatmoqdaki, muayyan innovatsiyaning muvaffaqiyati va tavsifi pirovard natijada, aniq tarmoqning, mintaqa, mamlakat, qolaversa, korxonaning innovatsion potentsiali qandayligiga bog’liq bo’ladi.

Respublikamiz iqtisodiyotini takomillashtirish va jahon hamjamiyati bilan integratsiyalashtirish uchun mamlakatimiz pedagogik oliy ta’lim muassalarining

ilmiy potensialidan o‘rinli foydalanish zarur. O‘z navbatida, bu masala mintaqaviy miqyosda amalga oshiriladigan innovatsion va fan-texnika siyosatini yuritish borasida qilinishi lo‘zim bo‘lgan ishlar tizimida oliy ta‘lim muassasalarining innovatsion salohiyati tutgan o‘rinni belgilab beradi.

Innovatsion jarayonning 7 ta elementini bir doirada birlashtirish mumkin: innovatsiyada innovatsiya; marketing innovatsiyasi; innovatsiyani ishlab chiqish; innovatsiyalarni amalda joriy etish; innovatsiyani siljitish; innovatsiyaning iqtisodiy samarasini baholash; innovatsiyani tarqatish.

Bugungi kunda pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish yo‘lida “xalq hunarmandchiligi” fanining o‘qitilishini shaklan va mazmunan takomillashtirish, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanishni taqozo etmoqda.

Pedagogika oliy ta‘lim muassasalari o‘quv jarayonida mashg‘ulotlarni innovatsion texnologiyalar asosida amalga oshirish, zamonaviy o‘quv-uslubiy majmualar va o‘quv-tarbiya jarayonining didaktik jihatlarini ta‘minlash va mazkur soha o‘qitilishining ilmiy-amaliy masalalarini to‘g‘ri hal etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida texnologiya ta‘limi yo‘nalishi o‘qituvchilari-ning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish muammosi ularning xalq hunarmandchiligidan muammoli masalalarning mohiyati anglab yetishi, muammolar yechimini topish yo‘lida shaxsiy ehtiyoji, qiziqishi, mayli, qobiliyati, iste‘dodi, salohiyati bilan bog‘liq ravishda olib qaraladiki, bu o‘z o‘rnida mustaqil fikr yuritishning mustahkam negizini tashkil etadi. Bu borada ijtimoiy foydali mehnat faoliyatining yo‘lga qo‘yilishi, ijodkorlik, mustaqil fikrlaydigan, ma‘naviyatli, ma‘rifatli insonlarni tarbiyalash imkonini beradi.

Yuqorida belgilangan maqsadli vazifalarni amalga oshirishda hunarmandchilik sohasidagi muammolarni xorijlik olimlar, ekspert va mutaxassislar ishtirokida muhokama qilish hamda bu borada nazariy va amaliy tajriba almashish, hunarmandchilik yo‘nalishida foydalanilmayotgan imkoniyat va resurslarni aniqlab, sohani rivojlantirish istiqbollari belgilash, hunarmandchilik sohasida madaniy va tarixiy jihatdan chuqur izlanishlar olib borish, ilmiy-amaliy hamkorlikni kengaytirish va amalga oshirilayotgan tadqiqot ishlari natijalarini ommalashtirish ishlariga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

Pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida o‘zbek xalq hunarmandchiligidan mashg‘ulotlar samaradorligini oshirish uchun real muhit yaratilishi kerak. Boshqacha aytganda, oliy ta‘lim muassasalarida olib borilayotgan mashg‘ulotlarni doimiy ravishda yangi innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish orqali aniq maqsadga erishish mumkin bo‘ladi. Bu vazifa amalga oshirilmas ekan, ta‘lim-tarbiya sohasida sifat va samaradorlikka erishish, o‘quv jarayonini takomillashtirish masalalari

hal etilmay qolaveradi. Shunga ko‘ra, hozirgi kundagi eng dolzarb masala xalq hunarmandchiligi sohasida mashg‘ulotlar tashkil etishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-pedagogik va konseptual asoslarni oydinlashtirish metodikasini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa o‘rnida ta’kidlash lozimki, o‘zbek ayollari qadimdan o‘zining oqilaligi, tadbirkoligi bilan boshqa sharq xalqlari ayollaridan ajaralib turgan. Shuning uchun ham respublikamizda yosh qizlarda tadbirkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini tadqiq qilish zarurati mavjud.

Foydalanilgan manbalar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.//Harakatlar strategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanish sari.-T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017 -92 b.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Har bir oila – tadbirkor” dasturini amalga oshirish to‘g‘risida”gi 3770-son Qarori. // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 08.06.2018 y., 07/18/3777/1325-son.

3. Sharipova G.S. Role national decorative elements in edicfting young generation //Eastern European Scientific journal. №3. – 2018. ISSN: 2199-7977. 6.90-94.

4. Sharipova G.S. Corporate basics of preparing students for professional pedagogical activity// International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT) ISSN: 2509-0119.© 2019 International Journals of Sciences and High Technologies.

5. Umarova Z.S. “Problems of forming students's skills for creating suits for theater settings and films in the field of suit design“ // Asian Journal of Research № 4-6, 2020 ISSN 2433-202.

6. Маскевич Т.И. Азбука кройки и шитья. Москва “МЕТ” 2000. 336 с.

7. Виноградова Е. В. Модели креативного обучения // [хттпс://пггу.ру/уpload/иблокк/бб8/уч_2010_и_00013.пдф](https://пггу.ру/уpload/иблокк/бб8/уч_2010_и_00013.пдф).

8. Гилфорд Г. Структурная модел интеллекта. Психология мишления. – М.: Прогресс, 2003. – п.75.

9. 12. Гайназарова, Г. А. (2023). ИНДИВИДУАЛ ТАЪЛИМ-ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШНИНГ МУХИМ ВОСИТАСИ СИФАТИДА. Лучшие интеллектуальные исследования, 8(1), 36-40.

13. Ibraimov, X., & Gaynazarova, G. (2023). THE CONTENT OF PREPARING STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF INDIVIDUAL EDUCATION. Science and innovation, 2(B12), 330-333.

14. Gaynazarova, G. A., Matnazarova, K. O., & Parpiyev, O. O. (2023). **FACTORS AND METHODS OF PREPARING STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF INDIVIDUAL TRAINING.** Academia Repository, 4(12), 131-135.

14. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). **FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS AND SKILLS OF FUTURE TEACHERS.** PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(6), 8894-8903.

15. Sharipova, G. S. (2022). **DISTRIBUTION AND MODERNIZATION OF ADVANCED PEDAGOGICAL PRACTICES IN THE LESSON PROCESS.** CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(06), 12-15.

16. <https://www.lecolevancliefarpels.com/en/sessions/savoir-faire>

17. <https://worldofresearch.ru/index.php/wsjs> GERMANY,

18. <http://www.newjournal.org/>

19. <http://web-journal.ru/>